

translator made several inserts into the original Greek text. One of them contains the descriptions of the rite that interest us.

However, the description of the rite forces the researcher to suggest certain parallels associated in particular with the rite of twinning known from the old skandynavian sources («*The Saga about Hisli*», «*The Saga about Sister*», «*The Saga about Nyala*»). Comparing these two rites we can notice: at first, temporal commonality for both; secondly, the relationship with the land; thirdly, common aims of each ritual.

So, probably not only of the geographical, but also social, political and cultural proximity of Scandinavia and Rus', the oath of land rite contains common mythological and cultural foundations with the rite of twinning, which adds optimism in finding of the other similarities between the two cultures.

Марчін Граля/Marcin Grala
(*Краків/Kraków, Польща/Poland*)

Обставини появи Кіпріана на Русі та призначення його митрополитом. Постановка проблеми

УВ часи імператора Іоанна VI Кантакузіна і понтифікату константинопольського патріарха Філофея Візантія відмовилася від спроб шукати допомоги проти турків на Заході. Прихильники ісихазму поклали надії на потенціал Руського світу, який зберіг релігійну ортодоксальність. Частіше розглядалися варіанти політичного і церковного об'єднання Русі, що само по собі не було простим. Із захопленням Ольгердом Києва, протистояння Литви і Москви, окрім політичного, набуло й ідеологічного розголосу. Рішення патріархата щодо Руської митрополії мали велике значення. З однієї сторони, важко було проігнорувати вимоги литовського князя, який шантажував переходом у католицизм, з іншої – не можна було дозволити не помічати Москви, яка повільно вступала на шлях автокефалії. В таких складних умовах сюди відправився досвідчений політик, всесторонньо освічена людина, відомий болгарський священик Кіпріан. Важливо реконструювати найповніший спектр завдань патріаршого посланця на Русі, а також обставини, за яких йому довелося діяти. Слід з'ясувати передумови призначення Кіпріана митрополитом. Обрана проблематика є надзвичайно складною, а висновки часто мають гіпотетичний характер.

Обстоятельства появления Киприана на Руси и его назначения митрополитом. Постановка проблемы

Во времена императора Иоанна VI Кантакузина и понтификата константинопольского патриарха Филофея Византия отказалась от попыток искать помощь против турок на Западе. Сторонники исихазма полагали надежды на потенциал Русского мира, сохранявшего религиозную ортодоксальность. Чаще рассматривались варианты политического и церковного объединения Руси, что само по себе не было простым. После захвата Ольгердом Киева, соперничество Литвы и Москвы, наряду с политическим, получило идеологическую огласку. Решения патриархата в отношении Русской

митрополии приобрели большое значение. С одной стороны, сложно было проигнорировать требования литовского князя, шантажировавшего переходом в католицизм, с другой – нельзя было позволить не замечать Москвы, медленно вступающей на путь автокефалии. В таких сложных условиях сюда отправился происходящий из Болгарии Киприан, опытный политик, всесторонне образованный человек, известный болгарский священник. Важно реконструировать наиболее полную панораму задач патриаршего посланника на Руси, а также обстоятельства, в которых ему пришлось действовать. Следует разобраться в предпосылках назначения Киприана митрополитом. Избранная проблематика является чрезвычайно сложной, а выводы часто носят гипотетический характер.

Prehľad okolností príchodu Cypriána na Rus a jeho ustanovenia za metropolitu

Počas vlády cisára Jána IV. Kantakuzena a konštantínopolského patriarchu Filothea, sa mesto na Bospore odvrátilo od snáh získať pomoc proti Turkom na Západe. Začalo si všímať potenciál ruského sveta. Sveta, ktorý si udržal svoju ortodoxiu – čo bolo dosť dôležité pre podporovateľov hesychizmu. Byzancia sa stala zástancom politického a cirkevného zjednotenia s Rusou, avšak dosiahnuť taký stav nebolo jednoduché. Od okamihu, keď Algridas ovládol Kyjev, rivalita medzi Litvou a Moskvou, okrem svojho politického charakteru nadobudla taktiež ideologický rozmer. Patriarchálne rozhodnutia smerom k ruským metropolám sa tak stali ešte dôležitejšími. Na jednej strane sa stalo nemožným obísť Algridasové nároky, keď sa vyhráždal prestúpením na katolicizmus. Na druhej strane popieranie úlohy Moskvy pomaly viedlo k jej autokefálii, čo taktiež nemohlo byť akceptované. V takýchto ťažkých podmienkach Byzancia vyslala Cypriána, výborného politika a dobre vzdelaného vysokého cirkevného hodnostára z Bulharska.

Autor sa v tejto práci pokúsi predstaviť celú škálu cieľov, ktoré vyslanec patriarchu mal na Rusi dosiahnuť, ako aj okolnosti, v rámci ktorých pôsobil. Taktiež sa pokúsi odpovedať na otázku, kedy a z koho iniciatívy vzišla myšlienka ustanoviť Cypriána za metropolitu. Vzhľadom na to, že tieto otázky sú veľmi zložité, na mnohých miestach tvrdenia práce preberajú na seba podobu prehľadu, ktorý bližšie ukazuje výsledky skúmania len do istého stupňa mnohostrannej povahy tejto témy.

Circumstances of the appearance of Cyprian in Rus' and of his metropolitan appointment – overview

Under the rule of Emperor John VI Cantacuzenos and the Patriarch of Constantinople Philotheus, the Bosphorus area turned away from the attempts to seek help against the Turks in the West. A potential of the Russian world was getting noticed, a world keeping its orthodoxy – not an unimportant thing to the supporters of hesychasm. Byzantium became an advocate of political and ecclesial unification of Rus'. However, it was a challenge to create such state of affairs. From the moment Olgerd got control over Kyiv, the rivalry between Lithuania and Moscow, beside its political character, also took an ideological dimension. Patriarchal decisions towards Ruthenian's metropolis grew more important. From one hand, it became impossible to neglect Olgerd's claims, as he was threatening to convert to

Catholicism. From the other hand, to contest the role of Moscow, slowly entering the way to autocephaly, could not be acceptable either. In such difficult circumstances Byzantium sent a fine politician, thoroughly educated great ecclesiastic coming from Bulgaria, Cyprian.

The author tries to present quite a full panorama of goals that the patriarchal legate was to reach in Rus' but also the circumstances in which he had to operate.

The attempt will also be made to answer the question of when and by whose initiative the idea of metropolitan appointment of Cyprian materialized. Since these issues are extremely complex, in many places the argument takes the form of an overview, which brings closer only to a certain degree the multifaceted character of this subject.

*Моніка Камінська/Monika Kamińska
(Краків/Kraków, Польща/Poland)*

Монголи? Литовці? Русь? Знахідки зброї монгольського типу на польських землях та їхній історико-культурний контекст

Проблема етнічної належності (або, в ширшому розумінні, належності до культурного кола) носіїв елементів матеріальної культури, яку називають монгольською, татарською чи, особливо в російській літературі, татаро-монгольською, завжди дискусійна. Археологічних знахідок на території сучасної Польщі, датованих XIII–XIV ст. небагато, хоча з розвитком науки їхня кількість зростає щороку. Вперше систематизацію артефактів здійснив Вітольд Свентославський (*Archeologiczne ślady najazdów tatarskich na Europę Środkową w XIII w.*, Łódź 1997). На перший погляд, контекст більшості знахідок XIII ст. очевидний – вони становлять залишки монгольського вторгнення. Однак питання монгольської (татарської) присутності на польських землях здаються складнішими. Зброя відноситься до знахідок, конкретні типи яких піддаються швидкій дифузії, якщо виявляються зручними й ефективними в бою. Складним залишається датування археологічних джерел на основі типології конкретних категорій озброєння, деякі типи якого використовувалися, наприклад, у XII–XIV ст. Тому складно визначити, з якими подіями вони пов'язані. Головні проблеми інтерпретації породжують чимало питань. З'явилися також деякі нові знахідки предметів монгольського походження, не включені в каталог В. Свентославського.

Монголы? Литовцы? Русь? Находки оружия монгольского типа на польских землях и их историко-культурный контекст

Проблема этнической принадлежности (или же, в более широком смысле, принадлежности к культурному кругу) носителей элементов материальной культуры, называемой монгольской, татарской или, особенно в русской литературе, татаро-монгольской всегда дискуссионна. Археологических находок на территории современной Польши, датированных XIII–XIV вв., немного, хотя с развитием науки их количество увеличивается с каждым годом. Впервые систематизацию артефактов провел Витольд Свентославский (*Archeologiczne ślady najazdów tatarskich na Europę Środkową w XIII w.*, Łódź 1997). На первый взгляд, контекст большинства находок XIII в. очевиден – они